



עץ החיים

כושר צמיחה ועמידות גבוהה בתנאים קשים הן התכונות שהפכו את עץ הבזיל של חברת "חישתיל" לכוכב בינלאומי. אלה גם התכונות שאפשרו ליחזקאל דגן לשרוד את השואה ולייסד על מפית במסעדה אימפריה של חקלאות, כשהוא דבק בשיטות גידול שאיש לא רצה להאמין בהן. עכשיו התוצרת שלו כובשת עוד ועוד מדינות, אבל דגן משוכנע שגם היום משרד החקלאות היה מתנער מהרעיונות שלו

אלישיב רייכנר | צילום: אריק סולמן

"הממשלה לא מבינה את חשיבות ההתיישבות החקלאית לשמירת הגבולות. אם לא תהיה חקלאות באדמות שבידינו, הן יעברו לידיים לא רצויות. החקלאות היא ערך לא פחות חשוב מהייטק, והיא לא מקבלת יחס הולם. יש פה גם אשמה די גדולה של החקלאים מכיוון שהם לא מתארגנים יחד. הם מפורדים ומפולגים"



אימפריה מקומית. משפחת דגן

שאלו שבכרם-התימנים. דגן קיבל הרשאה לייצור שתילים על פי שיטת ספידלינג תוך שימוש בלוגו המקורי שלה, והשם הישראלי שנבחר היה "חישתיל", תרגום של ספידלינג.

חודש לאחר שהפך לזכייין מורשה של השיטה בישראל, כבר נערמו במשק של דגן בנחלים חומרים לבניית החממה הראשונה, שתוכננה להתפרס על שטח של 750 מ"ר. אבל אז פרצה מלחמת יום הכיפורים, דגן גויס וההקמה התעכבה. כשחזר מהחזית ורק החל לבנות את החממה, כבר הגיעו אליו חקלאים מהנגב ומהערבה וביקשו להיעזר בשירותיו. "אמרתם להם שהמדריכים החקלאיים שלהם לא מאמינים בי, והם אמרו: אנחנו מאמינים בכך יותר משאנחנו מאמינים בהם".

אתה מאמין שהיום יוזמה כמו שלך הייתה זוכה לשינוף פעולה נלהב יותר מצד משרד החקלאות? "למשרד אין היום עצמה וכוח כמו פעם. ולמעשה, קשה להגיד שהוא קיים מבחינה אפקטיבית. בממשלה הקודמת היה שר שחייך, היה נחמד והבטיח דברים (יאיר שמיר - א"ר), אבל היה לו מנכ"ל שאתה יודע מה גורלו (רמי כהן, שנחקר במסגרת החשדות לשחיתות במפלגת ישראל ביתנו, והודיע על התפטרותו). הממשלה לא מבינה את חשיבות ההתיישבות החקלאית לנושא שמירת הגבולות. אם לא תהיה חקלאות באדמות שבידינו, הן יעברו לידיים לא רצויות. אני לא מכיר את שר החקלאות החדש אורי אריאל, ואני לא יודע מה הוא יוכל לעשות, אבל לפחות עד עכשיו מפלגת הבית היהודי לא הבינה את הבעיה החמורה ביחסה של המדינה לחקלאות. החקלאות היא ערך לא פחות חשוב מהייטק, והיא לא מקבלת יחס הולם".

לחקלאים עצמם אין אחריות למצב הזה? "יש פה גם אשמה די גדולה של החקלאים מכיוון שהם לא מתארגנים יחד. הם מפורדים ומפולגים".

מזוזות בערבה

תוצרי החממה הראשונה של חישתיל נמכרו במהירות, והחקלאים החלו לעמוד בתור והציעו לדגן תשלום מראש כדי שיבנה חממה נוספת. הקשרים בינו לביןם הלכו והתרחקו עם השנים. דגן זכה באות יקיר הערבה, ובתיים של החקלאים שם זכו במזוזות שהוא קנה בעבורם. "אמרתם להם שאני זוכר מהילדות שלי בגרמניה שלא יכולנו לשים מזוזות בדלת, ועכשיו אני לא מסוגל להיכנס לבית יהודי שאין בו מזוזות".

בארבעים שנות קיומה התרחבה חישתיל וגיוונה את הגידולים שבחממות שלה. החברה החלה לייצא חומרי ריבוי לחו"ל, הקימה ענף של תבלינים, התרחבה מהמושב נחלים לעוד ארבעה מקומות בארץ, ופתחה מחלקה של מחקר ופיתוח. כיום משתרעות החממות של חישתיל על יותר ממאתיים דונם בישראל, ומשתלות של החברה הוקמו גם בטורקיה, באיטליה, בבוסניה ובצרפת. הידע שפותח כאן בארץ נמכר לחקלאים ביוון, באיים הקנריים ובמרכז אמריקה. לפני תשע שנים הקימה חישתיל משתלה בדרום אפריקה, בשותפות עם יצרנית עגבניות ענקית, ובשנה שעברה החלה לפעול משתלה נוספת במדינה, ליד קייפטאון. הסכמים להפעלת שותפויות נחתמו לאחרונה גם במקסיקו ובארה"ב, כשכל המשתלות נושאות את המותג חישתיל. כיום מייצרת החברה בכל שנה למעלה ממיליארד שתילים וצמחים של ירקות, תבלינים וצמחי נוי.

אחת המשתלות של חישתיל ממוקמת בסוסיא שבדרום הר חברון. בימים שבהם מדובר רבות על סימון והחרמה של מוצרים שמקורם ביהודה ושומרון, דגן מספר שגם החברה שלו סבלה מהתופעה, כתוצאה מהלשנה של פעילי שמאל ישראליים. "יש עלינו חרם שמתבטא במיוחד בארצות סקנדינביה ובחלק מאנגליה. זה קיים כבר הרבה שנים ואני לא רוצה להרחיב את הדיבור בנושא, אבל מצאנו דרכים לעקוף את הבעיה".

אף שחישתיל מעסיקה 450 עובדים בישראל ולמעלה מ-500 עובדים בשותפויות בינלאומיות, נשמר בה עדיין הפן המשפחתי. שלושה מארבעת ילדיהם של יחזקאל ובתישבע עובדים כמנהלים בחברה, כשהבן הבכור, עמית, מכהן כאמור כמנכ"ל. את המשפחתיות אפשר לזהות גם באופן שבו מתאר יחזקאל דגן את שלבי ההתפתחות של החברה - תמיד בגוף ראשון רבים. "את הכול בתישבע ואני עשינו ביחד", הוא מדגיש. "בלי שותפה כזו, אי אפשר לעשות דברים כאלה". ■



סגירת מעגל וניצחון אישי. קבלת הפרס החקלאי בגרמניה

"במוצאי אחת השבתות היא שאלה אותי: אם אתה כל כך מאמין בשיטה, למה שלא תעשה את זה בעצמך? אמרתם לה שאם נלך על זה, אנחנו עלולים לאבד את כל מה שהשגנו עד כה. היינו כבר משפחה עם ארבעה ילדים ופחדתי לסכן את עצמנו, אחרי שכבר החזרנו את החובות על הקמת המשק ושיפצנו את הבית. אבל בתישבע אמרה שהיא מאמינה שאם זה הכיוון, צריך ללכת עליו. אז הלכנו. פנינו אל חבר ותיק, שמוליק וילנר, בהצעה להצטרף אל המיזם החדש במשבת הטכנית, והוא נענה מיד".

בתיווכו של הנספח החקלאי הישראלי בארה"ב יצר דגן קשר עם ממציא הספידלינג ג'ורג' טוד, וביוני 1973 נסע יחד עם מנחם זקס, ד"ר לפיזיולוגיה של הצמח, לבקר במשתלות בפלורידה ובקליפורניה שמיישמות את השיטה. הם שבו לארץ נלהבים, ושלושה חודשים לאחר מכן הזמינו את טוד לישראל. בסיום הביקור נחתמה טיוטת חוזה בין דגן לבין טוד, כשעקרונות ההסכם נרשמו על מפת נייר ב"פונדק

עץ החיים

< אותם ימים. אני אמנם הייתי זכאי לכספי שילומים מגרמניה, אבל לא הסכמתי בשום פנים ואופן לקחת אותם, כי אני לא מוכן לסלוח".

במקביל לגידול הארטישוק במשק שלו, החל דגן לשמש כמזכיר ארגון מגדלי הירקות. "סדר היום שלי היה נוראי. הייתי קם בארבע לפנות בוקר, קורא משהו - כי תמיד אהבתי לקרוא - ובשעה חמש יוצא להעביר קווי השקיה ולעשות עוד כמה עבודות פזיזות. אחר כך הייתי נכנס לרכב של הארגון ולא חוזר לפני שבע בערב. הסתובבתי בכל הארץ, מהערבה עד מטולה, ונסעתי לפחות 6,000 קילומטרים בחודש. במשך היום בתישבע החזיקה את המשק על כתפיה. היו לנו עובדים מכפרים ערביים באזור שקטפו את הארטישוק, ואשתי, בסיוע חברים מהמושב, הייתה מובילה את המכלים המלאים לבית. אלו לא היו ימים קלים. רק בתקופה כזו אתה מביין את הערך הגדול של השבת".

ב-1972, במסגרת עבודתו בארגון מגדלי הירקות, נחשף דגן למאמר שפרסם הנספח החקלאי של ישראל בארה"ב על מצב החקלאות שם. בין השאר סוקרה במאמר שיטת הספידלינג (Speedling) - שיטה חדשה לייצור מתועש של שתילים שפיתח ג'ורג' טוד. "בדיוק באותה תקופה עברו בארץ משימוש בורעים רגילים וזולים לזרעים יקרים יותר, שנתנו יכול טוב יותר", אומר דגן. "הזרעים הפכו למרכיב כבד בסל ההוצאות של החקלאים, וזה יצר בעיה. בערבה, למשל, קשה לזרוע באופן ישיר עם המים המלוחים שיש שם, והיה צורך בשיטה שתחסוך מים וימי עבודה. כשקראתי על הספידלינג, הרגשתי שזה משהו גדול שיכול לשנות את פני החקלאות בארץ, והחלטתי שחייבים להביא אותו לכאן".

בשיטת הספידלינג, הזרעים לא נטמנים בשדה באופן ישיר, אלא נזרעים במשתלה, בכלים המותאמים להם במדויק. הנבטים גדלים בטמפרטורות ובתנאי סביבה מתאימים, תוך צריכת מים מזערית לעומת הכמות הדרושה להנבטה בשדה, כאשר גם הטיפולים להגנת הצמח מדויקים וחסכניים יותר. לאחר מכן נשלחים השתילים אל השדות. השיטה הזו, כך התברר, מגדילה את היכולת ביחס לכמות הזרעים, ויוצרת אחידות המאפשרת קטיף נוח יותר. נלהב מהרעיון פנה דגן לאנשי קיבוץ סעד, שם הוכשר כחקלאי, והציע להם לייבא את הספידלינג לארץ. הקיבוץ פנה למשרד החקלאות כדי לקבל אשראי למטרה זו, אך נענה בשלילה. "אנשי משרד החקלאות התנגדו מפני שהם לא עלו על הרעיון בעצמם", טוען דגן. "הם אמרו עליי לאנשי סעד - בדרך כלל הבחור פיקח, אבל הפעם אנחנו לא יודעים מה נפל לו על הראש. זה פשוט לא ילך".

דגן העיקש הגיע עם ההצעה לבארות יצחק. אחד החברים נשלח לבדוק את השיטה בארה"ב וחזר עם אור ירוק לאספת החברים, אבל גם הם לא הצליחו לקבל אשראי ממשרד החקלאות והחליטו לוותר על המהלך. קיבוץ של השומר הצעיר שפנה למשרד החקלאות נענה בתשובה זהה, ודגן החל להתייאש. מי שלא נתנה לו להרים ידיים הייתה אשתו בתישבע.